

Zbigniew Antczak

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

SPOŁECZEŃSTWO WIEDZY VERSUS INNE TYPY SPOŁECZEŃSTW (ROZWAŻANIA NAD RELACJAMI)

Streszczenie: Autor zdiagnozował relacje między społeczeństwem wiedzy a innymi typami społeczeństw. Opisał je m.in. za pomocą pojęć uogólnionej niepewności i zróżnicowania potęgowego.

Słowa kluczowe: społeczeństwo wiedzy, typ społeczeństwa, relacje, uogólniona niepewność, zróżnicowanie potęgowe.

1. Wstęp

Na przełomie XX i XXI wieku w otoczeniu przedsiębiorstw (np. funkcjonujących na terenie Polski) zaszło wiele jakościowo istotnych przeobrażeń (zostaną one przedstawione w zarysie). Celem rozważań jest zdiagnozowanie relacji między społeczeństwem wiedzy a innymi typami społeczeństw.

2. Problem: narastają zmiany w otoczeniu i w organizacjach

Próba dostosowania się do zmian narastających w otoczeniu w II połowie XX wieku było dekompozycja i defragmentacja dotychczasowych struktur organizacyjnych i ewoluowanie od hierarchii monolitycznych i lokalnych w stronę rozczłonkowanych, pulsujących struktur sieciowo-wirtualnych o zmieniającym się składzie, sile powiązań, dominujących ośrodkach itd. Konkurowanie wymusza szybkość i elastyczność reakcji na zmiany w otoczeniu, w tym wysoką mobilność zasobów ludzkich/kapitału ludzkiego. Pozbawia to pracowników stabilnych warunków funkcjonowania. Przekłada się to na zmienne zatrudnienie, elastyczne formy organizacji pracy, zanik lojalności pracowników wobec organizacji (tymczasowego miejsca pracy), orientację na szybkie, doraźne korzyści¹. Presja giełdy i akcjonariuszy na wykazywanie zysków, przy nierównowadze w dostępie do informacji, skutkuje nieefektywnością czy iluzją nadzoru korporacyjnego. Erozja tradycyjnie rozumianych

---

¹ M. Lasota, *Wielki upadek prawniczego giganta*, „Private Banking” 1998, nr LXI.

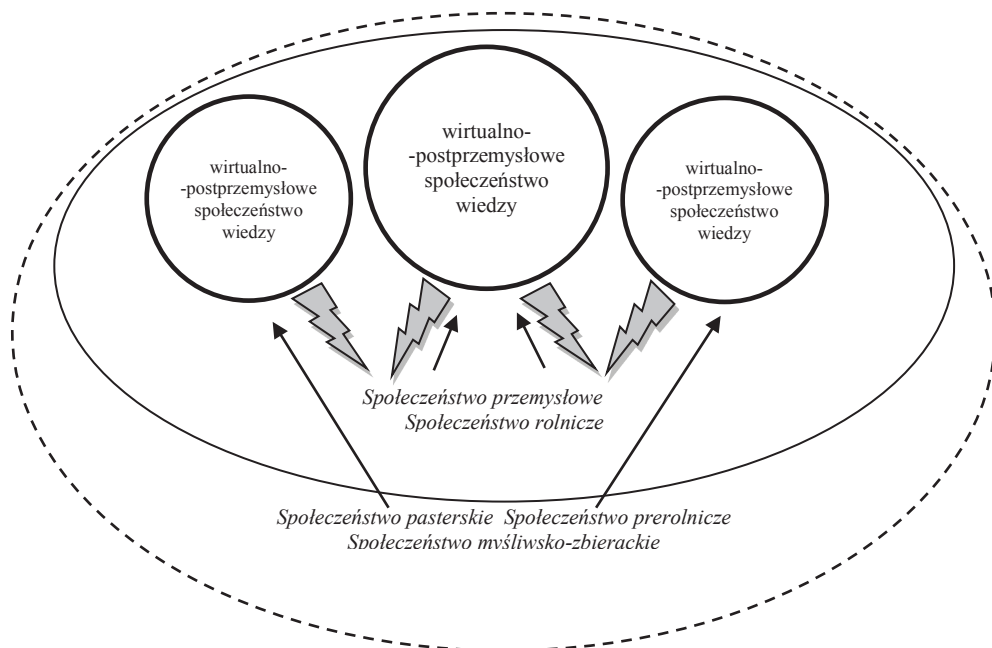
źródeł władzy uzależniła ją od wiedzy i umiejętności posługiwania się nią, technologii, informacji oraz kapitału, rozproszyła w policentrycznych i zmiennych strukturach sieci. Utylitaryzm, dehumanizacja, przedmiotowe traktowanie w zarządzaniu i w relacjach międzyludzkich, dynamiczne zmiany społeczno-polityczne, organizacyjno-gospodarcze, niepewność w otoczeniu – sprzyjają rozmyciu ról, rozluźnieniu (i stopniowemu, i skokowemu) norm i kryzysowi wartości moralnych (zjawiska anomii, pustki etycznej, moralności krańcowej). O ile współczesne zarządzanie winno charakteryzować się niekonwencjonalnym myśleniem, o tyle istotną cechą współczesnej organizacji powinna być zdolność do szybkiego przegrupowywania dużych zasobów (duży potencjał, elastyczność i szybkość reakcji). Newralgicznym elementem potencjalizacji możliwości organizacji jest dostęp i przejęcie kapitałów/zasobów, których uprzednio nie kontrolowała. W skład procesu zarządzania organizacją wchodzi m.in. uczestnicy organizacji (dobór i rozwój kapitału ludzkiego odgrywa tu bardzo ważną rolę, stabilizacja jego zatrudnienia, wygenerowanie odpowiedniej kultury organizacyjnej) wraz ze swoimi zdolnościami do rozwoju, wymiany wiedzy i informacji oraz innowacyjności, zbudowania i monitorowania relacji z otoczeniem (konkurentami, dostawcami itd.). Szybkość działania, zdolności transformacyjne, wielofunkcyjność i elastyczność struktur winny dopełniać zestawu cech charakteryzujących współczesną organizację. Menedżerowie, zachowując względną równowagę w rozwoju organizacji, winni tak nią zarządzać, by przewidywać zagrożenia i im przeciwdziałać. Dynamicznie narastające przeobrażenia w otoczeniu organizacji, które generują nowe wyzwania, rodzą stan nazywany **uogólnioną niepewnością**. Przynosi on w funkcjonowaniu korporacji wiele konsekwencji. Menedżerowie, szerzej: świat praktyki – wskazują na nieadekwatność dotychczasowych, sprawdzonych metod zarządzania lub stan przestrzenno-czasowej nieciągłości, gdzie niekwestionowane rozwiązania do pewnego momentu sprawdzają się, a po jego przekroczeniu – już nie. Brakuje całościowych, uniwersalnych teorii przy obfitości różnorodnych doraźnych rozwiązań (np. *outsourcing/offshoring*, *Customer Relationship Management*, *High-Speed Management*, *HumanResourcesManagement*, *reengineering* itp.), które można skomercjalizować².

---

² M. Bratnicki, M. Kulikowska-Pawlak, *Orientacja przedsiębiorcza i efektywność organizacji w kontekście strategicznych problemów rozwoju*, [w:] J. Skalik (red.), *Przelamywanie barier rozwoju i wzrostu przedsiębiorstwa*, Wyd. UE, Wrocław 2011; D.P. Cushman, S.S. King, *Communication and High-Speed Management*, State University of New York Press, New York 1995; K. Ćwik, *Grupa kapitałowa sposobem na dalszy wzrost przedsiębiorstwa*, [w:] J. Skalik (red.), *Przelamywanie barier rozwoju i wzrostu przedsiębiorstwa*, Wyd. UE, Wrocław 2011; A. Frączkiewicz-Wronka, *Efektywność sieci jako czynnik krytyczny rozwoju organizacji realizujących usługi społeczne*, [w:] J. Skalik (red.), *Przelamywanie barier rozwoju i wzrostu przedsiębiorstwa*, Wyd. UE, Wrocław 2011; J. Godłów-Legiędź, *Współczesna ekonomia. Ku nowemu paradygmatowi?*, C.H. Beck, Warszawa 2010; B. Klimczak, *Etyka gospodarcza*, Wyd. AE, Wrocław 1996; A.K. Koźmiński, *Wstęp*, [w:] D. Jemielniak, A.K. Koźmiński (red.), *Zarządzanie wiedzą*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012; A.K. Koźmiński, *Zarządzanie w warunkach niepewności*, PWN, Warszawa 2004; K. Perechuda, *Przedmowa [oraz] Podsumowanie*, [w:] M. Morawski, J. Niemczyk, K. Perechuda, E. Stańczyk-Hugiet, *Zarządzanie. Kanony i trendy*, C.H. Beck, Warszawa 2010.

3. Ekspandujące globalno-sieciowe społeczeństwo wiedzy

Społeczeństwo ludzkie ewoluuje od tysięcy lat. Systematyzując ten proces, badacze wyróżniają (ze względu na sposób funkcjonowania) tzw. typy społeczeństw: np. myśliwsko-zbierackie, prerolnicze („ogródek” koło siedliska/jaskini), pasterskie/koczownicze, rolnicze, przemysłowe, postprzemysłowe. Wiele z nich funkcjonowało (i funkcjonuje) obok siebie, w strukturach złożonych (np. rolniczo-koczowniczych, przemysłowo-agrarno-pasterskich itd.), z tym że bardziej zaawansowane w rozwoju odgrywają rolę dominującą (z reguły), podporządkowując sobie formy wcześniejsze i modyfikując ich mechanizmy działania. Podobne zależności można zaobserwować (zob. rys. 1.) np. pomiędzy cyberprzestrzenią a światem realnym (rewolucja informatyczno-komunikacyjna, zasysanie i wirtualizacja w Internecie wielu procesów gospodarczych oraz relacji ludzkich) czy finansami i gospodarką (gdzie giełda „nadmiarowo” oddziałuje na gospodarkę, od dawna nie pełniąc funkcji tylko jej krwioobiegu; kryzys wygenerowany w przestrzeni giełdowo-wirtualnej modyfikująco oddziałuje na realną gospodarkę).

Rys. 1. Relacje pomiędzy typami społeczeństw

Źródło: opracowanie własne.

Powstawanie nowego typu społeczeństwa ma początkowo charakter wyspowy, tj. rozrzucone przestrzennie ośrodki, dzięki jakościowemu przekroczeniu dotychczasowych form funkcjonowania, osiągają nowy ich pułap. Ich reguły działania są od-

Tabela 1. Cechy społeczeństw przemysłowego i postprzemysłowego

Cechy społeczeństwa		
X	Rozwiniętego przemysłowego	Wczesnego postprzemysłowego
Jednostka	człowiek pracy: <i>homo faber</i>	samorozwój: <i>homo creator</i>
Świat wartości materialnych i niematerialnych	dominuje świat materialnych przedmiotów; człowiek zostaje sprowadzony do roli przedmiotu (tak jest łatwiej nim zarządzać)	bezpośrednio dominuje świat przedmiotów, pośrednio: świat wartości; pogłębia się dualizm: podejście przedmiotowe (zysk/chciwość) <i>versus</i> wartości wyższego rzędu
Świat kieruje się zasadą	formalizacji, standaryzacji i ekonomią skali	maksymalizacji zróżnicowania (tzw. prawo Freemana Dysona)
Dominująca organizacja pracy	świat hierarchii, biurokracji i specjalizacji, podziału ról i etyki pracy; dominują wykonywanie poleceń i kontrola; pracę przeobraża racjonalizacja, technicyzacja, rozłożenie na czynności proste; rzemieślnik zostaje zastąpiony przez inżyniera i w półwykwalifikowanego robotnika; problemy z integracją zostały częściowo rozwiązane przez długotrwałe zatrudnienie i związaną z tym lojalność; praca w produkcji wyznacza rytm życia i dnia, kreuje system wartości, determinuje czas (tarcza zegara); dominuje masowa, zestandaryzowana produkcja towarów	elastyczne struktury hybrydowe i/lub sieciowo-wirtualne z węzłami lub ośrodkami hierarchiczno-kontrolnymi; organizacja pracy oparta na grupach zadaniowych/projektowych, których uczestnicy, mając szerokie wykształcenie i wysokie kwalifikacje/kompetencje (wiedza naukowa jest ceniona), otrzymują środki oraz zadania do rozwiązania; decyzje podejmowane są w drodze negocjacji, współpracy, partycypacji; grupy dążą do zbyt wielu celów, co prowadzi do konfliktów lub impasu; w organizacji położony jest nacisk na ciągłą mobilizację, dyspozycyjność i zaangażowanie – co jest źródłem apatii, alienacji, konformizmu itp.; upowszechnia się postawa najemnika i profesjonalisty; czas pracy przekracza ustawowe ramy i wkracza w życie prywatne/rodzinne; liczy się wynik ekonomiczny/finansowy; obok produkcji masowej, często zautomatyzowanej, coraz szerzej funkcjonuje produkcja na konkretne zamówienie, zindywidualizowana
Edukacja i nauka	edukacja służy przygotowaniu do pracy przez przyswojenie wartości i zdobycie umiejętności w całym życiu zawodowym; badania mało innowacyjne	permanentne kształcenie przez całe życie zawodowe obok samowiedzy (badania własnego doświadczenia) są istotnymi źródłami wiedzy; w badaniach dominuje innowacyjność
Otoczenie dalsze	świat jest przewidywalny, zaprogramowany, uporządkowany, skoordynowany; w odczuciu jednostki (w horyzoncie jej życia) – wiecznotrwały; energia zastępuje pracę/siłę fizyczną; ma miejsce rozszerzanie się rynków/ gospodarki	świat jest turbulentny, trudno przewidywalny w długim horyzoncie czasu; funkcjonuje zróżnicowanie potęgowe; w polityce dominuje pragmatyzm i ekonomia; walka społeczna zostaje zastąpiona przedsiębiorczością i indywidualną ruchliwością; wiedza staje się szybko zwrotnym kapitałem; ważne stają się kreatywność i możliwość realizacji; gospodarka wirtualizuje się i globalizuje

Źródło: opracowanie własne.

mienne i wpływają zaburzająco, podporządkowując (i wyzyskując; wiele państw dokapitalizowało zagrożone upadłością banki środkami pochodzącymi od obywateli; wygrały banki, straty sfinansowali podatnicy)³ dotychczasowe otoczenie, które kieruje się już nieadekwatnymi (w świetle logiki nowego społeczeństwa) regułami postępowania. Wskazane jest więc zidentyfikowanie reguł funkcjonowania postprzemysłowego społeczeństwa wiedzy i ich twórcze zaadaptowanie (np. w postaci nowego modelu prowadzenia biznesu). Wcześniej zmiany zachodziły na przestrzeni życia wielu generacji (które żyły średnio – jak wyliczyli archeolodzy dzięki danym z pochówków – ok. 20-25 lat), a współcześnie – zwielokrotnione – mają miejsce w trakcie funkcjonowania jednego pokolenia (które obecnie w społeczeństwach rozwiniętych żyje dwu-, trzykrotnie dłużej).

Na powstające nowe społeczeństwo w literaturze można znaleźć wiele określeń. Turbokapitalizm, neokapitalizm, trzecia fala, merytokracja, rewolucja menedżerska, społeczeństwo korporacyjno-globalne, postmodernistyczne, poprzemysłowe, postnowoczesne czy **społeczeństwo** informacyjne, sieciowe, **wiedzy** – to m.in. pojęcia używane do opisanía złożonej i zmiennej współczesnej rzeczywistości. Społeczeństwo wiedzy dysponuje rozwiniętymi środkami komunikowania i przetwarzania informacji (technostrukturą), co stanowi podstawę tworzenia dochodu i dostarcza źródeł utrzymania. „(...) nowe źródło wartości nie jest materialne, jest nim informacja, wiedza włożona w pracę służącą kreowaniu wartości”⁴. Wiedza (po ziemi i pieniądzu) – stała się kapitałem. Analiza porównawcza (zob. tab. 2) pozwala na wnioskowanie, że wiele tendencji istniejących w późnej fazie społeczeństwa przemysłowego znalazło swoiste rozwinięcie lub jakościowo nową formę we wczesnej fazie społeczeństwa postprzemysłowego⁵.

Podglebiem istnienia społeczeństwa wiedzy (w jego obecnej wczesnej fazie istnienia) jest **technostruktura komunikowania** – struktura techniczna umożliwiająca tworzenie, przetwarzanie i upowszechnianie „infomasy” (dużych ilości informacji). W swoim dotychczasowym istnieniu już radykalnie wpłynęła ona na funkcjonowanie społeczeństwa. Służy mniej więcej od ćwierć wieku do (bezpłatnego) wydłużania czasu pracy wielu członków społeczeństwa wiedzy (np. w USA przeciętnie o 4 godziny tygodniowo, niezależnie od ustawowych prób ograniczenia

³ *Banki pod specnadzorem* (wywiad A. Nowakowskiej i D. Wielowieyskiej z J. Lewandowskim, komisarzem UE ds. budżetu), „Gazeta Wyborcza” z 2012.06.29.

⁴ W. Wriston, *The Twilight of Sovereignty*, Scribner’s, New York 1992.

⁵ Z. Antczak, *Praca w społeczeństwie wiedzy (rozważania diagnozujące przeobrażenia wybranych zakresów znaczeniowych pojęcia pracy)*, [w:] M. Gableta, A. Pietroń-Pyszczyk (red.), *Człowiek i praca w zmieniającym się przedsiębiorstwie*, Wyd. UE, Wrocław 2009; T. Goban-Klas, P. Sienkiewicz, *Społeczeństwo informacyjne: szanse, zagrożenia, wyzwania*: <http://users.uj.edu.pl/~usgoban/agh.html> (2005-08-03); R. Pachociński, *Oświata XXI wieku. Kierunki przeobrażeń*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1999; J. Pajestka, *Prolegomena globalnej racjonalności człowieka*, INE PAN, Warszawa 1989; T. Teluk, *E-biznes – Nowa Gospodarka*, Helion, Gliwice 2002; T. Zasepa (red.), *Internet. Fenomen społeczeństwa informacyjnego*, Edycja Św. Pawła, Częstochowa 2001.

czasu pracy)⁶. Wśród dziedzin techniki, które mają przeobrazić XXI wiek, wymieniane są: rzeczywistość wirtualna, nanotechnika informatyczna, uniwersalna telefonia osobista, optoelektronika, komputery zdolne do komunikacji głosowej, bionika, nadprzewodnictwo wysokotemperaturowe, pojazdy napędzane wodorem, inżynieria genetyczna i materiałowa. *National Academy of Engineering* (USA) w 2008 r. zdiagnozowała tzw. 14 wielkich wyzwań (kluczowych zagadnień), które warunkują pomyślny rozwój ludzkości: doprowadzenie do opłacalności ekonomicznej energetyki opartej na słońcu; zapewnienie dostępu do czystej wody; opracowanie metod składowania CO₂; uzyskanie energii z syntezy termojądrowej; zarządzanie cyklem azotowym; rozwój informatyzacji służby zdrowia; poprawę infrastruktury miejskiej; odtworzenie funkcji mózgu w komputerze; projektowanie lepszych leków; zaawansowane systemy osobistej edukacji oraz wirtualnej rzeczywistości; rozwój narzędzi wspomagających postęp techniczny; bezpieczeństwo sieci teleinformatycznych; zapobieżenie terroryzmowi nuklearnemu. Koncern IBM zdiagnozował listę pięciu technologii, które zmienią nasze życie w ciągu najbliższych lat; są to: mikroukłady – pomagające oszczędzać energię (a które staną się częścią elewacji budynków, dachów, okien, farb, powierzchni dróg, ubrań itd.), umożliwiające: badanie genetyczne pacjentów, sterowanie głosem komputerów, korzystanie z Internetu itd., cyfrowych asystentów do rejestrowania różnorodnych poleceń czy uwag do zapamiętania, osobistych asystentów do pomocy w sklepie itp.⁷

Problemem społeczeństwa wiedzy jest kwestia przesyłania i przetwarzania coraz większej liczby informacji. Tradycyjne środki (telefax, telefon stacjonarny, teleks, telegraf, tradycyjnie rozumiana poczta, TV przedcyfrowa) bardziej stały się **barierą** niż pomocą w jej upowszechnianiu. Zastosowanie telefonii ruchomej (analogowej) czy telegrafii nowej generacji tylko częściowo złagodziło problem transferu informacji. Pojęcie **telematyki** opisuje sprzężenie telekomunikacji i informatyki istotne dla społeczeństwa wiedzy. Komputery połączone „glokalną (globalno-lokalną) pajęczyną” – Internetem oraz intranetami – dają użytkownikowi nowe możliwości pracy i wypoczynku. Cyberprzestrzeń kreuje nowy świat, cechujący się zdecentralizowaniem, spontanicznością i chaosem. Sprzyjają temu liczne innowacje techniczne, takie jak: zwiększenie przepustowości łączy i samej sieci (światłowody, mobilny Internet LTE, mobilna TV, nowe technologie przesyłu danych), łączność bezprzewodowa, interkonektywność (możliwość połączenia wszystkiego ze wszystkim), multimedia-tyzacja (możliwość przesyłania tekstu, grafiki, głosu, obrazu itp.). Internet umożliwia edukację bez chodzenia do szkoły (LMS – *Learning Management System*), wykonywanie pracy bez fizycznego przebywania w przedsiębiorstwie (telepraca,

⁶ M. Brzozowski, *Technologie informatyczne jako strategiczny determinant produktywności współczesnych przedsiębiorstw*, [w:] A. Stabryła (red.), *Strategie wzrostu produktywności firmy*, Wyd. AE, Kraków 2000; M. Moszkowicz, *Makrosystemowe rozdroża systemów informacyjnych*, [w:] J. Mońka, D. Sołtys (red.), *Systemy informacyjne w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Wyd. AE, Wrocław 2000.

⁷ <http://nt.interia.pl/komputery/wiadomosci/news/ibm-lista-technologii-ktore-zmienia-nasze-zycie> (2008-09-02).

elastyczne formy pracy itd.) czy prowadzenie biznesu całą dobę [e-przedsiębiorstwa (wirtualne)], zmianę relacji władza–obywatele [wirtualne miasta, witryny urzędów i ministerstw, rozliczanie podatków, marketing polityczny, wybory *on-line*; pojawiają się też liczne niebezpieczeństwa (np. kontrola w stylu *Big Brother*, „programowanie” wyborców), są też zalety [technicznie możliwa jest teledemokracja – oddolna demokracja przedstawicielska (*grass root democracy*), ale pojawia się zjawisko obywateli zbędnych/wykluczonych (*surplus people*)]. Przeobrażeniu ulegają środki masowego przekazu (e-periodyki, e-gazety), system praw autorskich (muzyka, filmy, książki w Internecie, biblio-, audio-, fono-, filmoteki, cyfryzacja zasobów archiwalnych; ale też instytucjonalne wykorzystywanie przewagi nad jednostką przez korporacje – zob.: sprawy *Codex Alimentarius*, ACTA itd.), kontakty z innymi są możliwe bez zmiany miejsca pobytu (czaty, witryny środowiskowe, poczta internetowa itp.), następuje modyfikacja modelu konsumpcji (e-bankowość, e-turystyka, *shopping* w Internecie, różnorodne giełdy, wirtualne parki), wypoczynku [gry komputerowe, gry w sieci, zwiedzanie odtworzonych cyfrowo ze starych zdjęć ulic czy kwartałów miast (*redendering*), parków, muzeów itd.], a nawet elementów codziennego życia [domowe centrum multimedialne, komputer sterujący funkcjonowaniem mieszkania/domu (ogrzewaniem, klimatyzacją, oświetleniem, gotowaniem itp.)], osobisty asystent/opiekun, robot-surogat (przy niebezpiecznych zawodach)⁸.

Wpływy wiedzy oraz sieci internetowej/intranetowych na funkcjonowanie gospodarki w społeczeństwie postprzemysłowym oddają określenia: nowego wzrostu/rozwoju – ładu – ekonomii (*New Growth Theory – New Deal – New Economy*). Znane dotychczas prawa ekonomiczne zaczynają na skraj nowej rzeczywistości odmiennie funkcjonować, wykazując właściwości **zróźnicowania potęgowego**⁹. Na przykład w gospodarce epoki przemysłowej (w jej fazie dojrzałej) podaż produktu i/lub usługi rosła w korelacji z ceną. Natomiast w globalnej gospodarce sieci podaż rośnie pomimo spadku ceny. Jedną z istotnych i coraz powszechniejszych tendencji jest **decentralizacja**, możliwa dzięki rewolucji informatyczno-komunikacyjnej. Obejmuje ona struktury państw, samorządów, korporacji. Przesuwanie władzy na skraj organizacji spłaszcza jej struktury, zmniejsza liczbę ogniw pośrednich, przyspiesza podejmowanie decyzji, poprawia ich jakość, zwiększa udział przeciętnych uczestników sieci w jej podejmowaniu. **Spirala korzyści**, zwiększające się zyski, efekt domina, samonapędzający się sukces – to określenia używane na oddanie zjawiska przypominającego w gospodarce globalnej śnieżną lawinę. Silne sprzężenie

⁸ Z. Bauman, *Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika*, PIW, Warszawa 2000; Z. Bauman, *Socjologia*, Wyd. Zysk, Poznań 1996; *Codex Alimentarius* – Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych.htm (2012-05-28); K. Krzysztofek, M.S. Szczepański, *Zrozumieć rozwój. Od społeczeństw tradycyjnych do informacyjnych*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2002; H.P. Martin, H. Schumann, *Pułapka globalizacji*, Wyd. Dolnośląskie, Wrocław 2000; W. Szymański, *Globalizacja. Wyzwania i zagrożenia*, Difin, Warszawa 2001.

⁹ E.N. Lorenz, *Deterministic nonperiodic flow*, „Journal of The Atmospheric Science” 1963, vol. 20; R.L. Thompson, *Maya. Świat jako rzeczywistość wirtualna*, P.W. Patra, Wrocław 2004; Thompson R.L., *Maya. The World As Virtual Reality*, Govardhan Hill Publ., Alachua, Florida US 2003.

zwrotne funkcjonujące w gospodarce sieciowej powoduje, że niewielkie zmiany zostają istotnie wzmocnione, a odnoszący sukces otrzymuje wykładniczy przyrost zysków (uwaga: podobnie jest ze stratami). Jest to powiązane z kolejną prawidłowością: powszechnością danego dobra/usługi. Synergia tej zależności powoduje, że **upowszechnienie** (ale też wyparcie konkurencji z rynku) jest głównym źródłem przychodów. Ma ona dalszy wymiar: dobro/usługę można sprzedawać **jeszcze tańiej**, co z kolei zwiększa jej upowszechnienie. A im częściej będzie używane za stałą opłatą, tym jednostkowe **korzystanie** z niego **staje się coraz tańsze** (np. im więcej dzwonię, płacąc stały abonament, tym taniej kosztują rozmowy). Dotychczasowa sprzedaż produktów/usług wymagała miejsca, gdzie klient mógł obejrzeć/zapoznać się z nią. Nowa gospodarka przenosi wiele z tych relacji **do cyberprzestrzeni**, która okazała się trafnym rozwiązaniem w sferze wielu usług (np. bankowych, turystycznych, komunikacyjnych itp., gdyż we wstępnej fazie są one przede wszystkim informacją, a materializują się w momencie ich świadczenia). W gospodarce sieciowej dominuje płynność relacji, zmienność i elastyczność, balansowanie na granicy między porządkiem i stabilnością, chaosem i nierównowagą. Ten stan oscylowania na granicy **stabilnej nierównowagi** uznawany jest za prawidłowość. Wiedza/informacje funkcjonują w sieci komunikacyjnej. Trzeba tylko narzędzi, by ją wykorzystać stosownie do potrzeb (zawiera np. informacje o potrzebach i gustach klientów). Daje strategiczną przewagę organizacji, która masowo produkuje i/lub świadczy usługi dla konkretnego klienta (masowa personalizacja). To wraz z antycypowaniem potrzeb i pragnień klientów oraz ich kształtowaniem daje niezwykle skuteczne narzędzie: **technologie relacji** (np. CRM – *Customer Relationship Management*, IORM/BRM – *Inter Organization/Boundaryless Relationship Management*). W gospodarce sieci **wykorzystanie możliwości**, okazji staje się ważniejsze od rozwiązywania problemów. Generowane w gospodarce innowacje tworzą taką przestrzeń możliwości (jedno ze znaczeń wirtualności), że wystarczy ich poszukać. Znaleźnienie jednej możliwości tworzy kolejne wiązki potencjalnych zdarzeń.

Organizacja w relacjach z otoczeniem po zbudowaniu swojej podstawy funkcjonowania na rynku winna rozpocząć koordynowanie mniejszych sieci, tworzyć sprzężenia zwrotne maksymalizujące korzyści wszystkich dotychczasowych jej uczestników przez szukanie największego wspólnego mianownika, powszechnego standardu (ten proces określano jako **karmienie sieci**). Wykreowanie rynkowego przeboju jest sprawą czasu i gwarantuje duże zyski (strategia błękitnego oceanu). Osiągnięty sukces z jednej strony pozwala na czerpanie korzyści z rynku, a z drugiej: na uruchomienie działań związanych z tworzeniem na obrzeżu sieci nowego ośrodka/zespołu/organizacji, które będzie dawało podwaliny nowego sukcesu, będącego m.in. odrzuceniem/zanegowaniem i **destrukcją aktualnych osiągnięć**. Takie kreowanie kolejnego sukcesu pozwala na zdystansowanie konkurencji¹⁰.

¹⁰ Z. Antczak, *Praca w społeczeństwie...*, C.W. Kim, R. Mauborgne, *Strategia błękitnego oceanu*, MT Biznes, Warszawa 2010; K. Kelly, *Nowe reguły nowej gospodarki*, Wyd. WIG-Press, Warszawa 2001; A.K. Koźmiński, *Wstęp...*; J. Naisbitt, *Megatrendy*, Wyd. Zysk, Poznań 1997; Z. Olesiński, *Zarzą-*

4. Powstawanie społeczeństwa wiedzy w Polsce

Przeobrażona gospodarka globalno-sieciowa wywiera niezwykle istotny wpływ na strukturę społeczeństwa. Prognoza Banku Światowego na rok 2050 przewiduje, że w rozwiniętym społeczeństwie wiedzy ponad **85%** znajdzie zatrudnienie w przedsiębiorstwach usługowych, a tylko nieliczni – w rolnictwie i przemyśle. Porównanie ze strukturą zatrudnienia według sektorów pokazuje skalę przeobrażeń, która czeka polskie społeczeństwo (zob. tab. 2). Co drugiego (z czasem: co trzeciego) Polaka czeka/-ła zmiana miejsca pracy i/lub kwalifikacji w ciągu kilku, kilkunastu lat. W miejsce stanowisk pracy, które uległy likwidacji, winny powstać nowe w małych i średnich przedsiębiorstwach (MŚP) usługowych. Na istnienie MŚP silny wpływ wywiera koniunktura, a **place** w nich często są **niskie** (dobrze płatnych miejsc pracy w usługach jest niewiele). Statystycznie MŚP istnieje – eksploatując rynkową niszę – od 3 do 5 lat. Sytuację na rynku pracy w Polsce w latach 2000-2008 komplikował **demograficzny wyżł**¹¹.

Tabela 2. Porównanie rozwiniętego społeczeństwa wiedzy (modelowego dla prognozy Banku Światowego) i społeczeństwa polskiego według sektorów zatrudnienia

Sektor	Społeczeństwo wiedzy (w %)	Społeczeństwo polskie (w %) w roku						Różnica (w %) w roku					
		1992	1996	2001	2004	2007	2010	1992	1996	2001	2004	2007	2010
Rolnictwo	3 – 4	26,8	28,2	29,3	16,9	15,6	17,3	22,8	24,2	25,3	12,9	11,6	13,3
Przemysł	5 – 9	31,9	29,9	25,2	27,7	28,5	27,3	22,9	20,9	16,2	18,7	19,5	18,3
Usługi	92 – 87	41,3	41,9	45,5	55,5	55,9	55,4	45,7	45,1	41,5	31,5	31,1	31,6

Źródło: obliczenia i opracowanie własne na podstawie: M. Boni, *Globalizacja a zarządzanie zasobami ludzkimi*, [w:] A. Ludwicyński (red.), *Zarządzanie kapitałem ludzkim a konkurencyjność firmy: wyzwania przyszłości*, Wyd. PFPK, Warszawa 1999; P. Kołodziejczyk, *Problemy dostosowania polskiego rynku pracy do wymagań Unii Europejskiej*, [w:] A. Ludwicyński (red.), *Zarządzanie kapitałem ludzkim a konkurencyjność firmy: wyzwania przyszłości*, Wyd. PFPK, Warszawa 1999; *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1998*, GUS, Warszawa 1998; *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, GUS, Warszawa 2002; www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_PDL_pracujacy_w_gospodarce_narodowej_w_2007.pdf (24.11.2008); GUS, *Pracujący w gospodarce narodowej w 2010 r.*, Warszawa 2011; Ministerstwo Gospodarki, Departament Analiz i Prognoz, *Polska. Podstawowe wielkości i wskaźniki w latach 1995-2010*, Warszawa, wrzesień 2011.

dzanie relacjami międzyorganizacyjnymi, C.H. Beck, Warszawa 2010; K. Perechuda, wyd. cyt.; D. Tapscott, *Gospodarka cyfrowa. Nadzieje i niepokoje Ery Świadomości Systemowej*, Wyd. Businessman Book, Warszawa 1998.

¹¹ E. Adamowicz, *Rozwój sektora prywatnego w Polsce w okresie transformacji*, [w:] E. Adamowicz (red.), *Transformacja po latach*, C.H. Beck, Warszawa 2010; A. Kondratowicz, *Rola sektora małych i średnich przedsiębiorstw w różnych fazach transformacji systemowej*, [w:] E. Adamowicz (red.), *Transformacja po latach*, C.H. Beck, Warszawa 2010; G. Wójtowicz, *Niewidzialne źródło*, „Rzeczpospolita” 2004, nr 113.

W Polsce 5-7% społeczeństwa dysponuje (po przeobrażeniach prywatyzacyjnych i koncentracji własności) ok. 90% majątku narodowego. Jeśli gospodarka Polski będzie się rozwijała dynamicznie (wzrost PKB w ciągu wielu lat rządu 7%), to najbiedniejsze kraje Unii Europejskiej pod względem zamożności dogonimy za ok. 20 lat. Wariant umiarkowanego rozwoju (4% wzrostu PKB) odsuwa ten horyzont na blisko sto lat. W przypadku wolnego rozwoju (3% wzrostu PKB) nie nastąpi zrównanie poziomów życia¹². Integracja z UE jest szansą na przeobrażenie polskiego społeczeństwa przemysłowo-rolniczego w społeczeństwo wiedzy. Istotnym problemem jest postrzeganie przez polskich menedżerów kapitału ludzkiego w przedsiębiorstwie: „[...] pracownicy są podstawowym i najbardziej niedocenianym zasobem. [...] Sposób, w jaki pracownicy [...] działają, jest regulowany przez model społeczny firmy i [...] w dużym stopniu decyduje on o sukcesie, klęsce lub – co najbardziej powszechne – o przeciętności firmy”¹³. Jakość kapitału ludzkiego, jego kompetencje i zaangażowanie są szansą dla przedsiębiorstw, częściej jednak – barierą dla ich dalszego rozwoju. O sukcesie polskiej transformacji gospodarczo-społecznej decydują rozstrzygnięcia zapadające w przestrzeni między polityką gospodarczo-społeczną państwa a przedsiębiorstwami¹⁴.

Po ćwierćwieczu przeobrażeń wielu Polaków jest niezadowolonych, żyje w chronicznym stresie i nie ma zbyt dobrych perspektyw. Postępuje ekonomiczne rozwarstwienie społeczeństwa (wzrósł wskaźnik Giniego). Funkcjonują obszary ubóstwa i nędzy, w których żyją liczne grupy. Wiele dziedzin (jak np. służba zdrowia, kultura, emerytury, szkolnictwo, nauka itd.) jest w stanie zapaści (niekiedy wskutek braku reform lub wskutek ich wdrożenia)¹⁵. Polska transformacja gospodarczo-społeczna związana jest również ze zmianą systemów wartości: upowszechnia się kultura pieniądza. „Chociaż praca jest nadal najważniejszą czynnością ludzi i źródłem bogactwa społeczeństw, to [...] pozostaje ona także środkiem wyzysku jednych ludzi przez drugich i czynnikiem stymulującym podział ludzi na bogatych i biednych. [...] Praca jest czynnikiem wyniszczającym ludzi pracy [...]”¹⁶. W Polsce „mamy wczes-

¹² M. Boni, *Globalizacja a zarządzanie zasobami ludzkimi*, [w:] A. Ludwiczynski (red.), *Zarządzanie kapitałem ludzkim a konkurencyjność firmy: wyzwania przyszłości*, Wyd. PFPK, Warszawa 1999; P. Kołodziejczyk, *Problemy dostosowania polskiego rynku pracy do wymagań Unii Europejskiej*, [w:] A. Ludwiczynski (red.), *Zarządzanie kapitałem ludzkim a konkurencyjność firmy: wyzwania przyszłości*, Wyd. PFPK, Warszawa 1999; H.P. Martin, H. Schumann, wyd. cyt.; *Polska 2025. Długookresowa strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju*, Centrum Informacyjne Rządu, Wyd. Press, Warszawa 2000.

¹³ K. Oblój, *Strategia organizacji*, PWE, Warszawa 1998.

¹⁴ L. Jakubów, *Społeczne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorstw*, Wyd. AE, Wrocław 2000; E. Adamowicz, wyd. cyt.; U. Grzełowska, *Kilka uwag o instytucjonalnym systemie gospodarki polskiej*, [w:] E. Adamowicz (red.), *Transformacja po latach*, C.H. Beck, Warszawa 2010

¹⁵ *Bogaci zawsze zyskują. Raport UNDP*, „Rzeczpospolita” 1999-07-13; E. Nojszewska, *Polski system ochrony zdrowia w okresie transformacji*, [w:] E. Adamowicz (red.), *Transformacja po latach*, C.H. Beck, Warszawa 2010; B. Wyżnikiewicz, *Ewolucja rozkładu dochodów w transformacji*, [w:] E. Adamowicz (red.), *Transformacja po latach*, C.H. Beck, Warszawa 2010.

¹⁶ J. Sztumski, *Humanizacja pracy w okresie transformacji ustrojowej*, „Humanizacja Pracy” 1997, nr 1.

ny kapitalizm, który nastawiony jest na szybkie bogacenie się [...] kosztem reszty społeczeństwa¹⁷. W stosunkowo ubogim społeczeństwie polskim kapitału jest względnie niewiele; napłynął z zewnątrz w ramach korporacyjno-kapitalistycznego wyzysku (niskie płace w stosunku do kwalifikacji). Towarzyszy temu **degradacja środowiska społecznego** (m.in. bezrobocie; anomia; alienacja; rozpad rodzin; wykluczenia)¹⁸.

W ostatniej ćwierci XX wieku w rozwiniętych krajach Europy, USA i w Japonii nakłady na niematerialne zasoby (głównie: rozwój pracowników) wzrosły o 1/3 (przy relatywnym spadku inwestycji na strukturę materialną organizacji). Utrzymanie rozbieżnych tendencji wobec kapitału ludzkiego i intelektualnego między Polską a krajami rozwiniętymi oznacza wzrost rozpiętości między centrami a peryferiami w gospodarce globalnej, pogłębienie ekonomicznych zależności i (potencjalnie) cywilizacyjną degradację. Powstała koncepcja (według formuły V. Pareto), w której **20%** to ludzie przystosowani do społeczeństwa wiedzy, globalizacji i korzystający z dobrobytu, a **80%** – wykluczeni, światowa armia ludzi zbędnych. Korzystając z takich przeobrażeń na rynkach pracy, ponadnarodowe korporacje (m.in. w Polsce) naruszają prawa człowieka. W skali globu w krótkim okresie zasób pracy/pracujących zbliżony jest do stałego wolumenu, jest on jednak specyficzny w sposób „redystrybuowany”. Pracują ci, którzy (będąc w sytuacji przymusowej) godzą się na niskie płace, złe warunki pracy, brak bezpieczeństwa i niszczenie środowiska. Na kryzys lat 2008-2012, sprowokowany m.in. chciwością bankowców, politycy reagują według zasady: *zyski prywatne, straty społeczne*¹⁹. Trwa trend „wyścigu w dół”, konkurowania, by za wszelką cenę przyciągnąć inwestycje. Kapitał ludzki i/lub intelektualny daje największy przyrost – również zysku – w miarę stabilnych warunkach w długich okresach, dzięki czemu dane społeczeństwo uzyskuje cywilizacyjny awans. Takiemu spojrzeniu naukowców wychodzą naprzeciw wnioski części środowisk międzynarodowej finansjery mówiące o tym, że redukcja niebezpieczeństw związanych z destrukcyjnym funkcjonowaniem ponadnarodowego/globalnego kapitału (spekulacyjnych rynków finansowych) jest do osiągnięcia w przypadku wspólnego dążenia społeczeństw wiedzy do respektowania w biznesie dbałości o środowisko naturalne, wartości ogólnospołecznych, niskiej stopy inflacji, umacniania waluty/gospodarki, wiarygodnej polityki monetarnej²⁰.

¹⁷ A. Jagielnicki, *Inwestycje giełdowe*, Helion, Gliwice 2010.

¹⁸ R. Nagaj, *Cykl koniunkturalny a bezrobocie w Polsce*, [w:] J. Czech-Rogosz, J. Pietrucha, R. Żelazny (red.), *Koniunktura gospodarcza*, C.H. Beck, Warszawa 2009; R. Orłowska, *Wpływ emigracji Polaków na koniunkturę gospodarczą Polski*, [w:] J. Czech-Rogosz, J. Pietrucha, R. Żelazny (red.), *Koniunktura gospodarcza*, C.H. Beck, Warszawa 2009; A. Horodecka, *Wpływ zmian w systemie społecznym (destabilizacji rodziny) na aktywność zawodową kobiet*, [w:] J. Czech-Rogosz, J. Pietrucha, R. Żelazny (red.), *Koniunktura gospodarcza*, C.H. Beck, Warszawa 2009.

¹⁹ *Banki pod spec nadzorem...*

²⁰ J. Diamond, *Collapse. How Societies Choose to Fail or Succeed*, Penguin Books Ltd., London 2005; F. Fernández-Armesto, *Cywilizacje. Kultura, ambicje i przekształcanie natury*, PWN, Warszawa 2008; J. Godłów-Legiędź, wyd. cyt.; H.P. Martin, H. Schumann, wyd. cyt.; I. Pszczółka, *Wpływ polity-*

5. Podsumowanie

Przejsie od sytuacji, w której można metaforycznie opisać nowe społeczeństwo postprzemysłowe jako archipelag kilku wysp na otaczającym je oceanie odmiennego świata, do stanu, w którym nowa rzeczywistość staje się powszechna i dominująca, a uprzednie formy funkcjonowania społeczeństwa – jej podporządkowane, przeszły wiele etapów i faz wzajemnych relacji. Pytanie: czy drugie twierdzenie Gödla (mówiące o tym, że nie można poznać praw nowej rzeczywistości bez odwołania do teorii/rzeczywistości wyższego rzędu)²¹ w tej sytuacji jest adekwatne. Sądzę, że szybciej zastosowanie może mieć funkcjonowanie wielokrotnie złożonych relacji (*n*-krotnie powtarzanych): **doświadczenie** (z kontaktu z fragmentem nowej rzeczywistości) ⇒ **jego teoretyczne uogólnienie** (nowe modele) ⇒ **konfrontacja z dominującymi aktualnie zasadami** (weryfikacja dotychczas dominujących paradygmatów) ⇒ **tworzenie nowych zasad** (kreowanie nowych paradygmatów) ⇒ **nowa interpretacja i weryfikacja doświadczenia** (z rozszerzającą się nową rzeczywistością) ⇒ **nowe systemowe uogólnienie** (nowej rzeczywistości)²².

Rodzenie się nowego porządku zaburzająco oddziałuje na dotychczasowy układ relacji. Dla uczestników zsocjalizowanych w tradycyjnym układzie wartości – relacji – świata społeczno-gospodarczego – wpływ nowej rzeczywistości postrzegany będzie jako rodzenie się chaosu, niestabilności, nieładu, narastającej (by się zamienić w uogólnioną) niepewności, potęgującego się zróżnicowania. W dziejach ludzkich społeczeństw na różnych obszarach transformowanie systemu socjoekonomicznego przebiegało z odmiennym natężeniem. Tak działo się np., gdy rodził się wczesny kapitalizm, a społeczeństwo stanowo-feudalne się rozpadało (inaczej w Anglii, Francji, Niemczech czy Polsce). Część osób, kierując się odmiennym od dotychczasowego (nowym?) systemem wartości, kreowała nową rzeczywistość społeczną (należy wymienić np. rewolucję francuską czy radziecką). Przez analogię zatem należy oczekiwać społecznych niepokojów, ruchów, rewolucji, dyktatur, walk i powstań. Kryzys finansowo-gospodarczy społeczeństw rozwiniętych (zainicjowany w sektorze bankowości *subprime*) czy przemiany w krajach Maghrebu, na Bliskim i Środkowym Wschodzie, w Chinach (np. wzrost znaczenia gospodarki tego kraju w ujęciu globalnym) sygnalizują, że rozpoczyna się nowa faza *restrukturyzacji*

---

ki stóp procentowych Systemu Rezerwy Federalnej na wycenę akcji w Stanach Zjednoczonych oraz Unii Gospodarczej i Walutowej, [w:] J. Czech-Rogosz, J. Pietrucha, R. Żelazny (red.), *Koniunktura gospodarcza*, C.H. Beck, Warszawa 2009; E. Sikorska, P. Wiatrak, *Wybrane kryzysy finansowe końca XX wieku a obecny kryzys finansowy na świecie*, [w:] J. Czech-Rogosz, J. Pietrucha, R. Żelazny (red.), *Koniunktura gospodarcza*, C.H. Beck, Warszawa 2009; G. Skąpska, *Lex Mercatoria*, „Ad Meritum” 1998, nr 6; S. Solomon, *Gra o zaufanie*, Wyd. Philip Wilson, Warszawa 2000; E. Szablowska, *Sekurytyzacja a rozprzestrzenianie się kryzysu kredytów subprime*, [w:] J. Czech-Rogosz, J. Pietrucha, R. Żelazny (red.), *Koniunktura gospodarcza*, C.H. Beck, Warszawa 2009.

²¹ *Nowa encyklopedia powszechna PWN*, PWN, Warszawa 2004.

²² Z. Antczak, wyd. cyt.

relacji między nową (strukturą globalno-korporacyjno-postprzemysłową społeczeństwa wiedzy) a starą rzeczywistością. Pytanie: jakie miejsce zajmie społeczeństwo polskie w tym nowym świecie?

Literatura

- Adamowicz E., *Rozwój sektora prywatnego w Polsce w okresie transformacji*, [w:] E. Adamowicz (red.), *Transformacja po latach*, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Antczak Z., *Funkcja personalna w przedsiębiorstwie w okresie transformacji gospodarczo-społecznej w Polsce*, Wyd. AE, Wrocław 2005.
- Antczak Z., *Praca w społeczeństwie wiedzy (rozważania diagnozujące przeobrażenia wybranych zakresów znaczeniowych pojęcia pracy)*, [w:] M. Gableta, A. Pietroń-Pyszczyk (red.), *Człowiek i praca w zmieniającym się przedsiębiorstwie*, Wyd. UE, Wrocław 2009.
- Banki pod specnadzorem* (wywiad A. Nowakowskiej i D. Wielowieyskiej z J. Lewandowskim, komisarzem UE ds. budżetu), „Gazeta Wyborcza” z 2012.06.29.
- Bauman Z., *Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika*, PIW, Warszawa 2000.
- Bauman Z., *Socjologia*, Wyd. Zysk, Poznań 1996.
- Bogaci zawsze zyskują. Raport UNDP*, „Rzeczpospolita”, 1999-07-13.
- Boni M., *Globalizacja a zarządzanie zasobami ludzkimi*, [w:] A. Ludwiczynski (red.), *Zarządzanie kapitałem ludzkim a konkurencyjność firmy: wyzwania przyszłości*, Wyd. PFPK, Warszawa 1999.
- Bratnicki M., Kulikowska-Pawlak M., *Orientacja przedsiębiorcza i efektywność organizacji w kontekście strategicznych problemów rozwoju*, [w:] J. Skalik (red.), *Przelamywanie barier rozwoju i wzrostu przedsiębiorstwa*, Wyd. UE, Wrocław 2011.
- Brzozowski M., *Technologie informatyczne jako strategiczny determinant produktywności współczesnych przedsiębiorstw*, [w:] A. Stabryła (red.), *Strategie wzrostu produktywności firmy*, Wyd. AE, Kraków 2000.
- Codex Alimentarius* – Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych.htm (2012-05-28).
- Cushman D.P., King S.S., *Communication and High-Speed Management*, State University of New York Press, New York 1995.
- Ćwik K., *Grupa kapitałowa sposobem na dalszy wzrost przedsiębiorstwa*, [w:] J. Skalik (red.), *Przelamywanie barier rozwoju i wzrostu przedsiębiorstwa*, Wyd. UE, Wrocław 2011.
- Diamond J., *Collapse. How Societies Choose to Fail or Succeed*, Penguin Books Ltd., London 2005.
- Fernández-Armesto F., *Cywilizacje. Kultura, ambicje i przekształcanie natury*, PWN, Warszawa 2008.
- Frąckiewicz-Wronka A., *Efektywność sieci jako czynnik krytyczny rozwoju organizacji realizujących usługi społeczne*, [w:] J. Skalik (red.), *Przelamywanie barier rozwoju i wzrostu przedsiębiorstwa*, Wyd. UE, Wrocław 2011.
- Goban-Klas T., Sienkiewicz P., *Społeczeństwo informacyjne: szanse, zagrożenia, wyzwania*, <http://users.uj.edu.pl/~usgoban/agh.html> (2005-08-03).
- Godłów-Legiędź J., *Współczesna ekonomia. Ku nowemu paradygmatawi?*, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Grzeleńska U., *Kilka uwag o instytucjonalnym systemie gospodarki polskiej*, [w:] E. Adamowicz (red.), *Transformacja po latach*, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- GUS, *Pracujący w gospodarce narodowej w 2010 r.*, Warszawa 2011.
- Horodecka A., *Wpływ zmian w systemie społecznym (destabilizacji rodziny) na aktywność zawodową kobiet*, [w:] J. Czech-Rogosz, J. Pietrucha, R. Żelazny (red.), *Koniunktura gospodarcza*, C.H. Beck, Warszawa 2009.
- <http://nt.interia.pl/komputery/wiadomosci/news/ibm-lista-technologiei-ktore-zmienia-nasze-zycie> (2008-09-02).

- Jagielnicki A., *Inwestycje giełdowe*, Helion, Gliwice 2010.
- Jakubów L., *Spoleczne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorstw*, Wyd. AE, Wrocław 2000.
- Jemieliński D., Koźmiński A.K. (red.), *Zarządzanie wiedzą*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
- Kelly K., *Nowe reguły nowej gospodarki*, Wyd. WIG-Press, Warszawa 2001.
- Kim C.W., Mauborgne R., *Strategia błękitnego oceanu*, MT Biznes, Warszawa 2010.
- Klimczak B., *Etyka gospodarcza*, Wyd. AE, Wrocław 1996.
- Kołodziejczyk P., *Problemy dostosowania polskiego rynku pracy do wymagań Unii Europejskiej*, [w:] A. Ludwiczynski (red.), *Zarządzanie kapitałem ludzkim a konkurencyjność firmy: wyzwania przyszłości*, Wyd. PFPK, Warszawa 1999.
- Kondratowicz A., *Rola sektora małych i średnich przedsiębiorstw w różnych fazach transformacji systemowej*, [w:] E. Adamowicz (red.), *Transformacja po latach*, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Koźmiński A.K., *Wstęp*, [w:] D. Jemieliński, A.K. Koźmiński (red.), *Zarządzanie wiedzą*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
- Koźmiński A.K., *Zarządzanie w warunkach niepewności*, PWN, Warszawa 2004.
- Krzysztofek K., Szczepański M.S., *Zrozumieć rozwój. Od społeczeństw tradycyjnych do informacyjnych*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2002.
- Lasota M., *Wielki upadek prawniczego giganta*, „Private Banking” 1998, nr LXI.
- Lorenz E.N., *Deterministic nonperiodic flow*, „Journal of The Atmospheric Science” 1963, vol. 20.
- Martin H.P., Schumann H., *Pułapka globalizacji*, Wyd. Dolnośląskie, Wrocław 2000.
- Ministerstwo Gospodarki, Departament Analiz i Prognoz, *Polska. Podstawowe wielkości i wskaźniki w latach 1995- 2010*, Warszawa, wrzesień 2011.
- Moszkowicz M., *Makrosystemowe rozdroża systemów informacyjnych*, [w:] J. Mońka, D. Sołtys (red.), *Systemy informacyjne w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Wyd. AE, Wrocław 2000.
- Nagaj R., *Cykl koniunkturalny a bezrobocie w Polsce*, [w:] J. Czech-Rogosz, J. Pietrucha, R. Żelazny (red.), *Koniunktura gospodarcza*, C.H. Beck, Warszawa 2009.
- Naisbitt J., *Megatrendy*, Wyd. Zysk, Poznań 1997.
- Nojszewska E., *Polski system ochrony zdrowia w okresie transformacji*, [w:] E. Adamowicz (red.), *Transformacja po latach*, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Nowa encyklopedia powszechna PWN*, PWN, Warszawa 2004.
- Obłój K., *Strategia organizacji*, PWE, Warszawa 1998.
- Olesiński Z., *Zarządzanie relacjami międzyorganizacyjnymi*, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Orłowska R., *Wpływ emigracji Polaków na koniunkturę gospodarczą Polski*, [w:] J. Czech-Rogosz, J. Pietrucha, R. Żelazny (red.), *Koniunktura gospodarcza*, C.H. Beck, Warszawa 2009.
- Pachociński R., *Oświata XXI wieku. Kierunki przeobrażeń*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1999.
- Pajestka J., *Prolegomena globalnej racjonalności człowieka*, INE PAN, Warszawa 1989.
- Perechuda K., *Przedmowa [oraz] Podsumowanie*, [w:] M. Morawski, J. Niemczyk, K. Perechuda, E. Stańczyk-Hugiet, *Zarządzanie. Kanony i trendy*, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Polska 2025. Długookresowa strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju*, Centrum Informacyjne Rządu, Wyd. Press, Warszawa 2000 .
- Pszczółka I., *Wpływ polityki stóp procentowych Systemu Rezerwy Federalnej na wycenę akcji w Stanach Zjednoczonych oraz Unii Gospodarczej i Walutowej*, [w:] J. Czech-Rogosz, J. Pietrucha, R. Żelazny (red.), *Koniunktura gospodarcza*, C.H. Beck, Warszawa 2009.
- Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1998*, GUS, Warszawa 1998.
- Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2002*, GUS, Warszawa 2002.
- Sikorska E., Wiatrak P., *Wybrane kryzysy finansowe końca XX wieku a obecny kryzys finansowy na świecie*, [w:] J. Czech-Rogosz, J. Pietrucha, R. Żelazny (red.), *Koniunktura gospodarcza*, C.H. Beck, Warszawa 2009.
- Skąpska G., *Lex Mercatoria*, „Ad Meritum” 1998, nr 6.
- Solomon S., *Gra o zaufanie*, Wyd. Philip Wilson, Warszawa 2000.

- Szablowska E., *Sekurytyzacja a rozprzestrzenianie się kryzysu kredytów subprime*, [w:] J. Czech-Rogosz, J. Pietrucha, R. Żelazny (red.), *Koniunktura gospodarcza*, C.H. Beck, Warszawa 2009.
- Sztumski J., *Humanizacja pracy w okresie transformacji ustrojowej*, „Humanizacja Pracy” 1997, nr 1.
- Szymański W., *Globalizacja. Wyzwania i zagrożenia*, Difin, Warszawa 2001.
- Tapscott D., *Gospodarka cyfrowa. Nadzieje i niepokoje Ery Świadomości Systemowej*, Wyd. Businessman Book, Warszawa 1998.
- Teluk T., *E-biznes – Nowa Gospodarka*, Helion, Gliwice 2002.
- Thompson R.L., *Maja. Świat jako rzeczywistość wirtualna*, P.W. Patra, Wrocław 2004.
- Thompson R.L., *Maya. The World As Virtual Reality*, Govardhan Hill Publ., Alachua 2003, Florida US.
- Wójtowicz G., *Niewidzialne źródło*, „Rzeczpospolita” 2004, nr 113.
- Wriston W., *The Twilight of Sovereignty*, Scribner’s, New York 1992.
- www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_PDL_pracujacy_w_gospodarce_narodowej_w_2007.pdf (2008-11-24).
- Wyżnikiewicz B., *Ewolucja rozkładu dochodów w transformacji*, [w:] E. Adamowicz (red.), *Transformacja po latach*, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Zasępa T. (red.), *Internet. Fenomen społeczeństwa informacyjnego*, Edycja Św. Pawła, Częstochowa 2001.

SOCIETY OF KNOWLEDGE *VERSUS* DIFFERENT TYPES OF SOCIETIES (REFLECTIONS ON RELATIONSHIP)

Summary: The author diagnoses the relationship between the society of knowledge and different types of societies. Next, in the second part of research, the author describes this relationship using notions: generalized uncertainty and exponential differentiation.

Keywords: society of knowledge, type of society, relationship, generalized uncertainty, exponential differentiation.